

Ефективне функціонування ринку електроенергетики як складової енергетичної системи відіграє важливе значення для економіки будь-якої країни. Кожна країна обирає власну модель організації даного ринку, беручи до уваги історичні, соціально-політичні та економічні фактори.

Реформування електроенергетики України розпочалося у 1990-х рр. В основу нової моделі розвитку ринку електроенергетики закладені принципи збереження Об'єднаної електроенергетичної системи (ОЕС) країни та централізованого управління нею. Відповідно оптовий ринок електроенергетики розпочав функціонування за схемою ринку «єдиного покупця» у 1996 р. На думку вітчизняних учених, саме завдяки цій моделі ринку вдалося запровадити ефективний контроль за розрахунками у галузі і розв'язати проблему неплатежів [1].

У 2002 р. українські фахівці у співпраці з міжнародними експертами, проаналізувавши ситуацію в галузі та розглянувши можливі шляхи реформування і розвитку вітчизняного ринку електроенергії, розробили Концепцію функціонування та розвитку оптового ринку електричної енергії України, в якій передбачили поетапний перехід від існуючої моделі ринку електроенергії «єдиного покупця» до повномасштабної конкурентної моделі ринку двосторонніх контрактів із балансуємим механізмом [2]. Важливим елементом нової моделі ринку електроенергетики є приватизація електроенергетичних підприємств.

Проблеми функціонування енергетичної галузі розглядаються багатьма вітчизняними вченими. Зокрема, зарубіжний досвід функціонування та організації ринку електроенергетики досліджували Івашук Н. А. [3], Соловей О. А. [3], Боярчук А. Г. [4], Долішній Д. Б. [2], Петренко В. П. [2] та інші. Питанням економічного розвитку вітчизняного ринку електроенергетики присвятили праці Левицький Ю. А. [5], Андріанова І. І. [6], Шевцов А. [7], Земляний М. [7], Вербицький В. [7], Олійник Я. І. [8], Косар Н. С. [8], Гайдук А. [8], Мица Н. В. [9], Перфілова О. Є. [10], Ажнакін С. Г. [1], Долгальова О. В. [11], Козловський С. В. [12], Калетнік Г. М. [12], Заболотний Г. М. [12], Слупський Б. В. [12], Дерзкій В. Г. [13], Мозенков О. В. [13], Борисенко А. В. [14], Саух С. Є. [14], Веремійчук Ю. А. [15], Панасюк М. П. [15], Замулко А. І. [15], Білов І. В. [16], Самоїленко І. О. [17], Губрієнко О. М. [18], Битяк О. Ю. [19], Костюковський Б. А. [20], Лещенко І. Ч. [20], Спітківський А. І. [20], Іваненко Н. П. [20], Парасюк М. В. [21], Шульженко С. В. [21], Нечаєва Т. П. [21], Климовець І. В. [22], Мехович С. А. [23], Колесніченко А. С. [23] та інші.

Однак недостатньо дослідженими залишаються наслідки запровадження нової моделі оптового ринку електроенергетики України, зокрема приватизації енергогенеруючих та енергопостачальних компаній.

Виходячи з вищенаведеного *метою* статті є порівняння «старої» та «нової» моделі оптового ринку електроенергетики України та виявлення можливих наслідків приватизаційних процесів енергогенеруючих та енергопостачальних компаній як етапу трансформації вітчизняного ринку електроенергетики.

Процес лібералізації (приватизації) вітчизняного енергетичного ринку (ринків електроенергетики та газу) нині відбувається досить активно. Однак думки вітчизняних науковців і практиків щодо цього процесу є неоднозначними. Так, критикують «стару» модель оптового ринку електроенергетики (ОРЕ) такі вітчизняні вчені, як Левицький Ю. А. [5], Шевцов А. [7], Земляний М. [7], Вербицький В. [7], Мица Н. В. [9], Ажнакін С. Г. [1], Мехович С. А. [23], Колесніченко А. С. [23],

Перфілова О. Є. [10], Дерзкій В. Г. [13], Мозенков О. В. [13] та інші.

Зокрема, Левицький Ю. А. [5] серед проблем властивих моделі «пуду» (наявної моделі ОРЕ) з точки зору регіональних підприємств електроенергетики виділив: відсутність належної законодавчої бази для впровадження комерційних контрактів та відсутність стимулів для інвестицій.

Шевцов А., Земляний М. та Вербицький В. [7] визначили основні проблеми, що гальмують розвиток конкурентного середовища на українському ринку електроенергії та перехід до нової моделі функціонування. До таких вони відносять надмірне спрацювання потужностей і об'єктів енергетичної інфраструктури; відсутність конкуренції на ринках первинних енергоносіїв (природного газу та вугілля), тощо.

Модель «Єдиного покупця» критикують Дерзкій В. Г. і Мозенков О. В. [13] Вони зазначають, що в наявній моделі функціонування вітчизняного ринку електроенергетики, енергогенеруючі компанії ТЕС мало зацікавлені у зниженні ціни на електроенергію, що постачається на ринок. В умовах дефіциту генеруючих потужностей та відсутності у структурі газотурбінних установок, а також катастрофічного браку палива вільна конкуренція виробників електроенергетики неможлива. Формування середньої оптової ціни на електроенергію здійснюється неефективно.

На ці недоліки «старої» моделі ринку електроенергетики України звертають увагу більшість вітчизняних вчених, що займаються даною проблематикою. Однак, не зважаючи на переважно позитивне бачення перспектив зміни моделі функціонування ринку електроенергетики, група науковців Інституту загальної енергетики НАН України Костюковський Б. А., Лещенко І. Ч., Спітківський А. І. та Іваненко Н. П. у своїй праці [20] зазначили, що із зростанням ступеня лібералізації ринку електроенергії, а саме: переходу від моделі на базі оптового ринку електроенергії до моделі двосторонніх договорів та балансуємого ринку, негативні наслідки від впровадження ринкових механізмів регулювання діяльності в електроенергетиці посилюються, тому на думку даних вчених, подальша розбудова управління електроенергетичним комплексом України за рахунок впровадження моделі двосторонніх договорів та балансуємого ринку недоцільна. Вчені наголошують, що недоліки, органічно притаманні існуючій моделі ОРЕ України, зумовлюють доцільність її подальшого вдосконалення, але не шляхом впровадження моделі двосторонніх договорів та балансуємого ринку, а шляхом запровадження механізмів централізованого впливу на розвиток та функціонування ОЕС України.

В іншій праці Костюковський Б. А., Нечаєва Т. П., Парасюк М. В. і Шульженко С. В. [21] змодельювали можливі наслідки впровадження нової моделі ОРЕ в Україні. Автори дослідження визначили, що впровадження нової моделі ринку електроенергії в Україні, скоріш за все, не вирішить комплексних проблем функціонування електроенергетики, а лише створить додаткові.

Не погоджуються з думкою вищенаведених вчених та підтримують приватизацію підприємств електроенергетики Климовець І. В. [22] і Перфілова О. Є. [10].

Шевцов А., Земляний М. і Вербицький В. підкреслюють, що держава повинна визначитися з тим, які компанії доцільно залишити в своїй власності для гарантії стабільності роботи електроенергетичного сектора, стратегії його розвитку, необхідного рівня енергобезпеки [7].

Особливості приватизації об'єктів ринку електроенергетики розглянули й Олійник Я. І., Косар Н. С. і Гайдук А. Б. [8]. Вчені зазначають, що в останній хвилі приватизації (2011 – 2012 рр.), активну участь у купівлі акцій енергогенеруючих компаній взяла Донецька паливно-енергетична компанія – DTEK Holdings Ltd, яка є енергетичним підрозділом провідної фінансово-промислової групи System Capital Management. Вчені наголошують, що із придбанням акцій енергогенеруючих компаній, потужність ТЕС DTEK Holdings Ltd становила більше 30% від потужності всіх ТЕС України, що свідчить про тенденцію до монополізації ринку електроенергії однією компанією – DTEK Holdings Ltd.

Отже, підсумовуючи вищесказане, можна стверджувати, що серед вітчизняних вчених немає єдиного бачення щодо напрямку розвитку оптового ринку електроенергетики та проведення приватизації енергогенеруючих та енергопостачальних компаній. У даній статті ставиться завдання визначити наслідки приватизації енергопостачальних та енергогенеруючих компаній, зокрема на посилення конкуренції на ринку електроенергетики України. Для проведення аналізу використано дані Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України (SMIDA) [24], Національної комісії регулювання електроенергетики України [25]¹, ДП «Енергоринок» [26] та громадсько-політичного та ділового видання «Коментарі» [27].

За інформацією ДП «Енергоринок», станом на 1 січня 2013 р. до складу учасників ОРЕ України входять 113 виробників електроенергії, з яких: 5 енергогенеруючих компаній теплових електростанцій (14 ТЕС) (ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго»; ПАТ «Центренерго»; ПАТ «ДТЕК Західенерго»; ТОВ «ДТЕК Східенерго»; ПАТ «Донбасенерго»); 1 національна атомна енергетична компанія, яка поєднує 4 атомні електростанції; 1 енергогенеруюча компанія гідралічних електростанцій, яка поєднує 10 найбільших ГЕС; 34 теплоелектроцентралі та інші виробники малої потужності (блок-станції); 10 вітровоелектростанцій; 62 інших виробників різних форм власності, що виробляють електричну енергію з альтернативних (поновлюваних) джерел енергії, у тому числі 37 малих ГЕС та 25 СЕС; оптовий постачальник електричної енергії – ДП «Енергоринок»; оператор Магістральних і Міждержавних електромереж – ДП «НЕК «Укренерго»; 250 постачальників електроенергії різних форм власності, у тому числі: постачальники за регульованим тарифом – 42 розподільчих компаній, які мають власну локальну мережу; постачальники за нерегульованим тарифом – 208 суб'єктів підприємницької діяльності, що не мають власної електромережі.

Частка атомних електростанцій (АЕС), генеруючих компаній теплових електростанцій (ГК ТЕС), гідроелектростанцій (ГЕС, крім малих), теплоелектроцентралі (ТЕЦ), гідроелектростанцій (ГЕС, малі), вітряних електростанцій (ВЕС), сонячної енергії, біомаси в обсязі електричної енергії, що була куплена ДП «Енергоринок» і продана енергопостачальникам у 2012 р. становила відповідно 46,97%, 39,73%, 5,85%, 7,02%, 0,10%, 0,14%, 0,18% та 0,01% [26]. Отже, найбільшими виробниками електроенергії на ОРЕ України є атомні та теплоелектростанції.

Дослідження структури власності вищезазначених компаній (станом на 4 квартал 2012 р.), показало, що фінансово-промислова група (ФПГ) System Capital Management через вертикально-інтегровану групу ДТЕК володіє трьома (ВАТ Дніпроенерго, ПАТ «ДТЕК ЗАХІДЕНЕРГО», ТОВ «Східенерго») з п'яти енергогенеруючих компаній теплових електростанцій [24, 27]. Відповідно, у власності ФПГ System Capital Management знаходиться 9 ТЕС [28] з 14 ТЕС, що функціонують в Україні. Крім енергогенеруючих компаній ця фінансово-промислова група виступає опосередкованим власником ряду енергопостачальних компаній.

Для визначення частки ФПГ System Capital Management у сегменті постачання електроенергетики було розраховано частки енергопостачальних компаній у загальному обсязі проданої електричної енергії споживачам [25]; проаналізовано їх структуру власності (структуру акціонерів, що володіють пакетом акцій 10% та більше); визначено приблизні частки фінансово-промислових груп на ринку постачання електроенергії через їх частку як акціонерів та частки ринку енергопостачальної компанії.

Отже, ринкові частки ФПГ на ринку постачання електроенергії такі: Енергетичний стандарт – 12,775%; Лужники – 7,81%; System Capital Management – 32,16%; Приват – 3,751%; Славутич – 4,2%; Фінанси і кредит – 0%.

Як видно з отриманих результатів, лише за приблизними даними частка ФПГ System Capital Management на ринку постачання електроенергії становить 32,16%, а частка 5-и ФПГ разом близько 61%. Зважаючи на це, необхідно нагадати, що згідно Статті 12 ЗУ «Про захист економічної конкуренції» [29] монополієм (домінуючим) може бути визнане становище суб'єкта господарювання, якщо його частка на ринку товару становить 35 або менше відсотків, але він не зазнає значної конкуренції, зокрема внаслідок порівняно невеликого розміру часток ринку, які належать конкурентам. Крім того, монополієм (домінуючим) вважається також становище кожного з кількох суб'єктів господарювання, якщо сукупна частка не більше ніж п'яти суб'єктів господарювання, яким на одному ринку належать найбільші частки на ринку, перевищує 70 відсотків. А це цілком можливо, якщо вищевказані ФПГ будуть збільшувати свою присутність на ринку постачання електроенергетики.

Одночасно ряд вчених не бачать загрози щодо концентрації ринкової влади на ринку постачання електроенергії певними суб'єктами. Так, Долішній Д. Б. і Петренко В. П. вважають, що внаслідок реформування наявної моделі ринку електроенергетики України збільшиться кількість незалежних постачальників електроенергії (в обхід обленерго) «які, не маючи власної розподільчої електромережі, матимуть можливість забезпечувати електричною енергією кінцевих споживачів шляхом використання існуючих електромереж обленерго і сплачуючи обленерго відповідні кошти за надання технічної можливості постачати електричну енергію кінцевим споживачам у регіоні...».

ВИСНОВКИ

Підбиваючи підсумки проведеного дослідження, необхідно зазначити, що серед вітчизняних вчених немає єдиного бачення щодо необхідності зміни моделі оптового ринку електроенергетики України та проведення приватизації енергогенеруючих та енергопостачальних компаній. Внаслідок проведеної лібералізації ринку електроенергетики відбувається поступовий перехід монополісної позиції від

¹ Згідно з Указом Президента України № 1059/2011 від 23 листопада 2011 р. створено Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики.

уряду країни до фінансово-промислових груп. Концентрація ринкової влади у виробництві та постачанні електроенергії однією ФПГ суперечить ідеї формування ринкової конкуренції, яка лежить в основі «нової» моделі функціонування та організації даного ринку. Саме тому можна повністю погодитись з результатами досліджень, отриманих фахівцями Інституту загальної енергетики НАН України, що на даному етапі розвитку законодавства, зокрема й антимонопольного, доцільніше не змінювати «стару» модель ринку електроенергетики, а удосконалювати її. ■

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Ажнакін С. Г.** Шляхи модернізації оптового ринку електроенергетики України / С. Г. Ажнакін // Економічні інновації. – 2012. – № 47. – С. 15 – 22.
- 2. Долішній Д. Б.** Використання міжнародного досвіду реформування ринку електроенергії в Україні [Електронний ресурс] / Д. Б. Долішній, В. П. Петренко // Економіка промисловості. – 2009. – № 3. – С. 38 – 44. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/eprom/2009_46/st_46_06.pdf
- 3. Іващук Н. Л.** Способи лібералізації електроенергетичного сектора вітчизняної економіки / Н. Л. Іващук, О. Л. Соловей // Логістика. – 2010. – № 669. – С. 181 – 189 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/7598/1/25.pdf>
- 4. Боярчук А. Г.** Лібералізація енергетики: досвід США та можливості його застосування в Україні / А. Г. Боярчук // Науковий вісник НЛТУ України. – 2006. – Вип. 16.3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvntlu/16_3/254_Bojarczuk_16_3.pdf
- 5. Левицький Ю. А.** Проблеми і перспективи розвитку оптового ринку електроенергетичної енергії України / Ю. А. Левицький // Європейський вектор економічного розвитку. – 2009. – № 2. – С. 68 – 80.
- 6. Андріанова І. І.** Дослідження ринку теплової генерації електроенергії і теплопостачання в Україні / І. І. Андріанова // Наукові праці МАУП. – 2010. – № 3 (26). – С. 75 – 83.
- 7. Шевцов А.** Ринок електроенергетики в Україні. Проблеми вдосконалення / А. Шевцов, М. Земляний, В. Вербицький / Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/Monitor/april08/14.htm>
- 8. Олійник Я. І.** Ринок електроенергії України: сучасний стан і перспективи розвитку / Я. І. Олійник, Н. С. Косар, А. Б. Гайдук. – 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/16923/1/190-Oliynuk-310-312.pdf>
- 9. Мица Н. В.** Важелі державного регулювання на ринку енергоресурсів / Н. В. Мица // Інноваційна економіка. – 2012. – № 2. – С. 306 – 311.
- 10. Перфілова О. Є.** Приватизація як необхідна передумова формування конкурентного оптового ринку електроенергії України / О. Є. Перфілова // Вісник інженерної академії України. – 2009. – № 1. – С. 228 – 234.
- 11. Долгальова О. В.** Державне регулювання електроенергетичної галузі України / О. В. Долгальова // Держава та регіон: Серія: Державне управління. – 2009. – № 3. – С. 33 – 37.
- 12.** Державне управління розвитком електроенергетики в контексті європейської інтеграції України : монографія / Г. М. Калетник, С. В. Козловський, Г. М. Заболотний, Б. В. Слупський ; МОНМС України, Вінниць. нац. аграр. ун-т. – Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2012. – 281 с.
- 13. Дерзский В. Г.** Анализ эффективности функционирования оптового рынка электроэнергии / В. Г. Дерзский, О. В. Мозенков // Энергетика та Електрифікація. – 2008. – № 5. – С. 7 – 13.
- 14. Борисенко А. В.** Модель функціонування та розвитку генеруючих потужностей в ринкових умовах / А. В. Борисенко, С. Є. Саух // Збірник наукових праць Інституту Електродинаміки (ІЕК). – 2010. – Вип. 25 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/pied/2010_25/st3.pdf
- 15. Веремійчук Ю. А.** Аналіз ефективності розподілу споживачів електричної енергії на роздрібному ринку України / Ю. А. Веремійчук, М. П. Панасюк, А. І. Замулко // Електромеханічні і енергозберігаючі системи. – 2012. – № 2. – С. 72 – 76.
- 16. Блінов І. В.** Аспекти функціонування балансуєчого ринку електроенергії в Україні / І. В. Блінов // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2012. – № 1. – С. 114 – 115.
- 17. Самоїленко І. О.** Регіональне регулювання у сфері електроенергетики: сучасний стан і перспективи розвитку / О. І. Самоїленко // Економіка та право. – 2011. – № 3. – С. 149 – 152.
- 18. Губрієнко О. М.** Організаційно-правові засади державного управління в галузі електроенергетики в Україні : автореферат на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спец. 12.00.07 – теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / О. М. Губрієнко. – Ірпінь, 2006. – 22 с.
- 19. Битяк О. Ю.** Перспективи розвитку господарсько-правового забезпечення функціонування оптового ринку електричної енергії / О. Ю. Битяк // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. – 2011. – № 2 (5). – С. 198 – 206.
- 20. Костюковський Б. А.** Теоретичні засади аналізу моделей регулювання діяльності в електроенергетиці та оцінка наслідків впровадження ринкових моделей в Україні / Б. А. Костюковський, І. Ч. Лещенко, А. І. Спітківський, Н. П. Іваненко // Проблеми загальної енергетики. – 2012. – Вип. 4 (31). – С. 21 – 28.
- 21. Костюковський Б. А.** Вплив на стан та розвиток електроенергетики впровадження «зеленого тарифу» та нової моделі ринку електроенергії в Україні / Б. А. Костюковський, Т. П. Нечаєва, М. В. Парасюк, С. В. Шульженко // Проблеми загальної енергетики. – 2010. – Вип. 3 (23). – С. 13 – 18.
- 22. Климовець І. В.** Приватизація енергетичних підприємств України: перспективи, проблеми, способи реалізації / І. В. Климовець. – 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vnulp/Menagement/2011_720/58.pdf
- 23. Мехович С. А.** Вплив сучасних тенденцій на реформування ринку електроенергії України / С. А. Мехович, А. С. Колесніченко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2012. – № 2. – С. 208 – 213.
- 24.** Власники крупних пакетів акцій // Офіційна сторінка Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України. – 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://smida.gov.ua/db/owners>
- 25.** Офіційна сторінка національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики. – 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nerc.gov.ua/index.php?page=0>
- 26.** ДП «Енергоринок» // Офіційна сторінка ДП «Енергоринок». – 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.er.gov.ua/doc.php?p=2656>
- 27.** Досьє. Коментарі: comments.ua // Офіційна сторінка громадсько-політичного та ділового видання «Коментарі». – 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://baza.comments.ua/>
- 28.** Характеристика станцій. НАК «Енергетична компанія України» // Офіційна сторінка Національної акціонерної компанії «Енергетична компанія України». – 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ecu.gov.ua/ua/activity/production/power_plant.html

29. ЗУ «Про захист економічної конкуренції» // Офіційна сторінка Антимонопольного комітету України. – 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.amc.gov.ua/amc/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=201439&cat_id=42345&ctime=1312353796273

REFERENCES

- Azhnakin, S. H. "Shliakhy modernizatsii optovoho rynku elektroenerhetyky Ukrainy" [Through modernization of the wholesale electricity market of Ukraine]. *Ekonomichni innovatsii*, no. 47 (2012): 15-22.
- Andrianova, I. I. "Doslidzhennia rynku teplovoi heneratsii elektroenerhii i teplopostachannia v Ukraini" [Investigation of the thermal generation of electricity and heat in Ukraine]. *Naukovi pratsi MAUP*, no. 3 (26) (2010): 75-83.
- Boiarchuk, A. H. "Liberalizatsiia enerhetyky: dosvid SSHA ta mozhlyvosti ioho zastosuvannia v Ukraini" [The liberalization of energy: the U. S. experience and the possibility of its use in Ukraine]. http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vnltu/16_3/254_Bojarczuk_16_3.pdf
- Borysenko, A. V., and Saukh, S. Ye. "Model funktsionuvannia ta rozvytku heneruiuchykh potuzhnosti v rynkovykh umovakh" [Model development and operation of power generating facilities in market conditions]. http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/pied/2010_25/st3.pdf
- Blinov, I. V. "Aspekty funktsionuvannia balansuiuchoho rynku elektroenerhii v Ukraini" [Aspects of the functioning of the balancing power market in Ukraine]. *Visnyk Vinnytskoho politekhnichnoho instytutu*, no. 1 (2012): 114-115.
- Bytiak, O. Yu. "Perspektyvy rozvytku hospodarsko-pravovoho zabezpechennia funktsionuvannia optovoho rynku elektrychnoi enerhii" [Prospects for the development of economic and legal support operation of the wholesale electricity market]. *Visnyk NYuAU imeni Yaroslava Mudroho*, no. 2 (5) (2011): 198-206.
- Dolhalyova, O. V. "Derzhavne rehuliuвання elektroenerhetychnoi haluzi Ukrainy" [State regulation of the electricity sector in Ukraine]. *Derzhava ta rehion: Seriya: Derzhavne upravlinnia*, no. 3 (2009): 33-37.
- Derzskii, V. H., and Mozenkov, O. V. "Analiz effektivnosti funktsionirovaniia optovogo rynku elektroenerhii" [Analysis of the efficiency of the wholesale electricity market]. *Enerhetyka ta Elektryfikatsiia*, no. 5 (2008): 7-13.
- Dolishnii, D. B., and Petrenko, V. P. "Vykorystannia mizhnarodnoho dosvidu reformuvannia rynku elektroenerhii v Ukraini" [The use of international experience in reforming the electricity market in Ukraine]. http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/eprom/2009_46/st_46_06.pdf
- DP "Enerhorynok". <http://www.er.gov.ua/doc.php?p=2656>
- "Dose. Kommentarii" [Dossier. Comments]. <http://baza.comments.ua/>
- Hubriienko, O. M. "Orhanizatsiino-pravovi zasady derzhavnoho upravlinnia v haluzi elektroenerhetyky v Ukraini" [The organizational principles of governance in the electricity sector in Ukraine]. *Avtoref. ... kand. iuryd. nauk: spets. 12.00.07*, 2006.
- Ivashchuk, N. L., and Solovei, O. L. "Sposoby liberalizatsii elektroenerhetychnoho sektoru vitchyznianoї ekonomiky" [Ways to liberalize the electricity sector of the national economy]. <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/7598/1/25.pdf>.
- Kaletnik, H. M., Kozlovskiy, S. V., and Zabolotnyi, H. M. *Derzhavne upravlinnia rozvytkom elektroenerhetyky v konteksti ievropeiskoi intehtratsii Ukrainy* [Public management power development in the context of European integration of Ukraine]. Vinnytsia: Merkiuri-Podillia, 2012.
- Kostiukovskiy, B. A., Leshchenko, I. Ch., and Spitkovskiy, A. I. "Teoretychni zasady analizu modelei rehuliuвання diialnosti v elektroenerhetytsi ta otsinka naslidkiv vprovadzhennia rynkovykh modelei v Ukraini" [The theoretical basis of the analysis of patterns of activity in the electricity sector regulation and evaluation of the effects of market models in Ukraine]. *Problemy zahalnoi enerhetyky*, no. 4 (31) (2012): 21-28.
- Kostiukovskiy, B. A., Nechaieva, T. P., and Parasiuk, M. V. "Vplyv na stan ta rozvytok elektroenerhetyky vprovadzhennia "zelenoho taryfu" ta novoi modeli rynku elektroenerhii v Ukraini" [Impact on the development and implementation of power "green tariff" and new models of the electricity market in Ukraine]. *Problemy zahalnoi enerhetyky*, no. 3 (23) (2010): 13-18.
- Klymovets, I. V. "Pryvatyzatsiia enerhetychnykh pidpriemstv Ukrainy: perspektyvy, problemy, sposoby realizatsii" [The privatization of energy companies in Ukraine: Prospects, Problems and methods of implementation]. http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vnulp/Menegment/2011_720/58.pdf
- Klymovets, I. V. "Pryvatyzatsiia enerhetychnykh pidpriemstv Ukrainy: perspektyvy, problemy, sposoby realizatsii" [The privatization of energy companies in Ukraine: Prospects, Problems and methods of implementation]. http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vnulp/Menegment/2011_720/58.pdf
- "Kharakterystyka stantsii. NAK "Enerhetychna kompaniia Ukrainy"" [Characteristics stations. NAC "Energy Company of Ukraine"]. *Enerhetychna kompaniia Ukrainy*. http://www.ecu.gov.ua/ua/activity/production/power_plant.html
- Levytskyi, Yu. A. "Problemy i perspektyvy rozvytku optovoho rynku elektroenerhetychnoi enerhii Ukrainy" [Problems and prospects of the wholesale electricity market power in Ukraine]. *Yevropeiskiy vektor ekonomichnoho rozvytku*, no. 2 (2009): 68-80.
- [Legal Act of Ukraine]. http://www.amc.gov.ua/amc/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=201439&cat_id=42345&ctime=1312353796273
- Mekhovich, S. A., and Koliesnichenko, A. S. "Vplyv suchasnykh tendentsii na reformuvannia rynku elektroenerhii Ukrainy" [The impact of recent developments in reforming the electricity market of Ukraine]. *Marketynh i menedzhment innovatsii*, no. 2 (2012): 208-213.
- Mytsa, N. V. "Vazheli derzhavnoho rehuliuвання na rynku enerhoresursiv" [The levers of government regulation on energy market]. *Innovatsiina ekonomika*, no. 2 (2012): 306-311.
- Natsionalna komisiia, shcho zdiisniuie derzhavne rehuliuвання u sferi enerhetyky. <http://www.nerc.gov.ua/index.php?page=0>
- Oliinyk, Ya. I., Kosar, N. S., and Haiduk, A. B. "Rynok elektroenerhii Ukrainy: suchasnyi stan i perspektyvy rozvytku" [The electricity market in Ukraine: current state and prospects]. <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/16923/1/190-Oliinyk-310-312.pdf>
- Perfilova, O. IE. "Pryvatyzatsiia iak neobkhidna peredumova formuvannia konkurentnoho optovoho rynku elektroenerhii Ukrainy" [Privatization as a necessary prerequisite for a competitive wholesale electricity market of Ukraine]. *Visnyk inzhenernoi akademii Ukrainy*, no. 1 (2009): 228-234.
- Samoilenko, I. O. "Rehionalne rehuliuвання u sferi elektroenerhetyky: suchasnyi stan i perspektyvy rozvytku" [Regional regulation in the electricity sector: current situation and prospects]. *Ekonomika ta pravo*, no. 3 (2011): 149-152.
- Shevtsov, A., Zemlianyi, M., and Verbytskyi, V. "Rynok elektroenerhetyky v Ukraini. Problemy vdoskonalennia" [Electricity Market in Ukraine. Problems improvement]. <http://www.niss.gov.ua/Monitor/april08/14.htm>
- "Vlasnyky krupnykh paketiv aktsii" [Owners of large blocks of shares]. Ahentstvo z rozvytku infrastruktury fondovoho rynku Ukrainy. <http://smida.gov.ua/db/owners>
- Veremiichuk, Yu. A., Panasiuk, M. P., and Zamulko, A. I. "Analiz efektyvnosti rozpodilu spozhyvachiv elektrychnoi enerhii na rozdribnomu rynku Ukrainy" [Efficiency analysis of distribution of electricity consumers in the retail market of Ukraine]. *Elektromekhanichni i enerhozberihaiuchi systemy*, no. 2 (2012): 72-76.